

LBRRIS

We know
books

René Descartes

Discurs
asupra metodei

Traducere
BREBEANU ALINA LOREDANA

Editura MondoRo
București

*

PARTEA ÎNTÂI

Din tot ce există pe lume, bunul simț este acela care este distribuit în egală măsură tuturor, căci fiecare se crede atât de înzestrat cu el, încât și cei care sunt mai greu de mulțumit în alte privințe nu-și doresc, în general, să aibă o măsură mai mare decât aceea pe care deja o posedă din această calitate. Și este puțin probabil să se înșele cu toții: mai degrabă această convingere ar putea fi luată drept mărturie asupra faptului că puterea dreptei judecăți și a distingerii adevărului de falsitate, ceea ce se cheamă propriu-zis bun simț sau rațiune, este în mod firesc egală la toți oamenii și, drept consecință, diversitatea opiniilor noastre nu decurge din faptul că unul are mai multă rațiune decât altul, ci numai din faptul că ne conducem gândurile pe căi diferite, fără a ne fixa atenția asupra aceluiași lucru. Căci a avea o minte sănătoasă nu este suficient; cea dintâi cerință este să o folosim în mod corect. Cele mai înalte minți sunt deschise celor mai mari vicii, tot așa cum sunt capabile de cele mai mari realizări, iar cei care merg foarte încet pot face progrese mult mai mari dacă țin întotdeauna drumul drept decât aceia care, alergând, rătăcesc departe de drum.

Cât despre mine, niciodată n-am crezut că mintea mea ar fi mai desăvârșită decât a altora în vreo privință; din contră, de multe ori mi-am dorit să le fiu egal altora în agerimea minții, în claritatea și originalitatea imaginației sau în bogăția și promptitudinea gândirii. Pe lângă acestea, nu cunosc alte calități care să contribuie la perfecțiunea minții; cât despre rațiune sau bun simț, dat fiind că este singurul lucru care ne deosebește pe noi, oamenii, de animale, vreau să cred că se găsește întreagă la fiecare om, și urmez în această privință părerea la care aderă toți filosofii, care spun că diferența dintre mult și puțin se aplică numai în cazul accidentelor, și nu și în cazul formelor sau naturii indivizilor care aparțin aceleiași specii.

Totuși, nu voi ezita să-mi mărturisesc convingerea că am avut marele noroc să mă fi aflat, încă de timpuriu, pe anumite căi ce m-au condus către considerente și maxime din care mi-am făurit o metodă care, în opinia mea, îmi oferă mijloacele prin care să-mi înmulțesc treptat cunoștințele și să le înalț puțin câte puțin către cel mai ridicat punct pe care mediocritatea minții și scurta durată a vieții mele mă vor lăsa să-l ating. Căci am cules deja atâtea fructe încât, deși eram obișnuit să mă privesc pe mine însumi cu destulă neîncredere și contemplan cu un ochi de filosof diferitele îndeletniciri și acțiuni ale omenirii, de-abia dacă găsesc unul singur care să nu-mi mai pară zadarnic și nefolositor. Cu toate acestea, simt o mare împlinire gândind la progresul pe care consider că l-am făcut în cercetarea adevărului și nu mă pot opri să nu nutresc speranță în viitor, astfel încât

cred că, dacă există vreo îndeletnicire demnă printre oameni, niciuna nu este mai minunată și mai importantă decât aceea pe care am ales-o eu.

La urma urmei, este posibil să mă înșel și să iau drept aur și diamante o grămadă de bucăți de sticlă și aramă. Știu cât suntem de predispuși să ne înșelăm în privința noastră și cum trebuie să privim cu suspiciune acele judecăți ale prietenilor noștri pe care aceștia le fac în favoarea noastră. Mă însărcinez însă ca în acest discurs să descriu căile pe care le-am urmat și să-mi înfățișez aici viața ca într-un tablou, astfel încât fiecare să o poată judeca el însuși și, aflând de la alții părerile asupra acesteia, să capăt un nou mijloc de a mă instrui, pe care să-l adaug celor pe care obișnuiesc să le folosesc.

Astfel, intenția mea nu este de a-i învăța pe ceilalți ce metodă ar trebui să urmeze fiecare pentru a-și conduce bine rațiunea, ci numai să descriu felul în care m-am străduit să o conduc pe a mea. Cei care se îndeletnicesc să dea sfaturi trebuie să se considere, desigur, înzestrați cu mai multă îndemânare decât cei pe care îi sfătuiesc, iar dacă se înșeală cumva cât de puțin, sunt expuși criticilor. Însă, cum această scriere vă este prezentată ca o simplă povestire istorică sau, dacă vreți, o poveste în care, pe lângă câteva exemple demne de urmat, se vor găsi, poate, tot atât de multe din cele care nu ar trebui urmate, sper să se dovedească utilă unora fără a fi considerată jignitoare pentru alții, iar sinceritatea mea să câștige aprecierea tuturor.

Încă din copilărie, eram deprins cu studiile; spunându-mi-se că, prin ele, pot dobândi o cunoaștere

clară și sigură a tot ceea ce este folositor în viață, îmi doream cu ardoare să le învăț. Însă, de îndată ce am încheiat întreg ciclul de studii, la încheierea căruia se obișnuiește să fii acceptat în tagma învățaților, mi-am schimbat complet opinia, căci m-am pierdut între atâtea îndoieli și erori, încât eram convins că nu avansam deloc în încercările mele de a învăța, ci numai îmi descopeream neștiința la fiecare cotitură. Și totuși, studiam într-una din cele mai vestite școli din Europa, în care eram convins că trebuie să se afle oameni învățați, dacă mai există așa ceva pe lume. Învățam tot ceea ce învățau și ceilalți și, nefiind mulțumit numai cu științele care ni se predau acolo, citeam în plus toate cărțile care îmi picau în mână și care tratau acele științe care erau considerate mai curioase și mai rare. Cunoșteam părerea pe care și-o făcuseră ceilalți despre mine și vedeam că nu eram considerat inferior colegilor mei, deși se aflau printre ei câțiva care erau de pe atunci destinați să ocupe locurile profesorilor noștri. În sfârșit, secolul nostru îmi părea tot atât de înfloritor și de bogat în minți luminate ca oricare dintre cele care îl precedaseră. Aceasta mă făcea, deci, să-mi iau libertatea de a-i judeca pe toți ceilalți în funcție de mine, concluzionând că nu exista nicio știință pe lume care să fie așa cum fusesem învățat să cred.

Totuși, am continuat să prețuiesc studiile școlare. Eram conștient că limbile străine învățate acolo sunt trebuincioase pentru înțelegerea scrierilor antice, că farmecul fabulelor ascute mintea, că faptele memorabile din istorie o înalță și, dacă sunt citite cu atenție, ele pot ajuta la formarea judecății, că lectura atentă a celor mai

bune cărți este ca o convorbire cu cei mai de seamă oameni ai veacurilor trecute care le-au scris pe acestea, și chiar o convorbire elaborată, în care ni se dezvăluie numai cele mai alese gânduri ale lor, că elocvența are puteri și frumuseți neasemuite, că poezia cuprinde farmece și desfătări încântătoare, că în matematică se găsesc multe invenții subtile potrivite atât pentru a-i mulțumi pe cei dornici de a învăța, cât și pentru perfecționarea artelor și ușurarea muncii oamenilor, că multe precepte și îndemnuri la virtute foarte folositoare se pot găsi în tratatele despre morală, că teologia ne arată calea spre rai, că filosofia ne oferă mijloacele de a vorbi despre orice lucru păstrând aparența adevărului astfel încât să stârnească admirația celor mai puțin învățați, că jurisprudența, medicina și celelalte științe le aduc onoruri și bogății celor care le cultivă, și, în sfârșit, că este util să le fi cercetat pe toate, chiar și pe cele care cuprind cele mai multe superstiții și erori, astfel încât să putem cunoaște adevărata lor valoare și să ne păzim de a fi înșelați.

Dar credeam că îmi ocupasem destul timp cu studiul limbilor și cu lectura scrierilor antice, cu poveștile și fabulele lor. Căci a vorbi cu cei din alte veacuri și a călători este aproape același lucru. Este util să cunoști câte ceva despre obiceiurile diferitelor popoare, astfel încât să le judecăm cât mai corect pe ale noastre și să nu gândim că tot ce se opune obiceiurilor noastre este ridicol și irațional – concluzie la care ajung de obicei aceia a căror experiență este limitată la granițele țării lor. Pe de altă parte, când prea mult timp este dedicat călătoriilor, devenim străini pentru propria noastră țară, iar cei care

sunt prea absorbiți de cunoașterea obiceiurilor din veacurile trecute rămân neștiutori cu privire la cele din prezent. În plus, narațiunile ficționale ne fac să ne închipuim posibilitatea multor evenimente care sunt imposibile, și chiar și povestirile care sunt cel mai aproape de realitate, dacă nu prezintă o imagine cu totul modificată a lucrurilor sau dacă nu exagerează importanța acestora astfel încât povestirea să fie demnă de a fi citită în amănunt, cel puțin omit aproape întotdeauna circumstanțele cele mai obișnuite și mai puțin însemnate; de aceea, celelalte lucruri nu sunt o reprezentare a adevărului, iar cei care își potrivesc comportamentul după exemplele luate din această sursă sunt predispuși să cadă pradă excentricităților caracteristice cavalerilor din romanele romanțioase și să întreprindă acțiuni care le depășesc puterile.

Puneam mare preț pe elocvență și eram îndrăgostit de poezie, însă socoteam că amândouă erau mai degrabă daruri ale naturii decât roade ale studiilor. Aceia în care rațiunea este dominantă și care fac uz de gândurile lor cu cea mai mare iscusință astfel încât să le expună celorlalți într-un mod cât mai clar și mai lesne de înțeles sunt întotdeauna cei mai capabili de a-i convinge pe alții de adevărul celor pe care le grăiesc, chiar de-ar fi să vorbească numai în bretonă și de n-ar cunoaște niciun pic regulile retoricii; iar cei care își ocupă mintea cu cele mai plăcute inspirații și care le exprimă cel mai frumos și mai armonios sunt, fără îndoială, cei mai buni poeți, chiar dacă nu cunosc arta poetică.

Eram încântat mai cu seamă de studiul matematicilor, pentru certitudinea și evidența raționamentelor lor; însă nu-mi dădeam seama încă de adevărata lor utilitate și, gândind că ele contribuiau numai la perfecționarea artei mecanice, eram uimit că pe fundamentele lor, care erau atât de puternice și solide, nu se ridicase ceva mai înalt. Pe de altă parte, comparam cercetările moraliștilor antici cu niște palate frumoase și mărețe care sunt clădite numai pe nisip și noroi: ei laudă virtuțile și le fac să pară mai de preț decât orice altceva pe pământ; însă ei nu ne oferă nicio învățătură adecvată despre virtute și, adesea, ceea ce numesc ei cu un nume atât de frumos nu este decât nepăsare, mândrie, disperare sau paricid.

Veneram teologia și îmi doream la fel de mult ca oricare altul să dobândesc împărăția cerurilor, însă, fiind încredințat că drumul care duce acolo nu este mai puțin deschis celor mai neștiutori decât celor mai învățați și că adevărurile revelate care conduc spre rai sunt mai presus de înțelegerea noastră, nu am îndrăznit să le supun neputinței judecății mele și m-am gândit că, pentru a le examina în mod competent, era nevoie de un ajutor special de Sus și de a fi mai mult decât un om.

Despre filosofie nu voi spune nimic, cu excepția faptului că, văzând cum fusese cultivată vreme de mai multe secole de cei mai distinși oameni și că, totuși, în acest domeniu nu este încă niciun lucru care să nu mai fie discutabil și, deci, nimic care să se plaseze dincolo de orice îndoială, nu eram atât de îngâmfat încât să anticipez că succesul meu avea să fie mai mareț în acest domeniu decât în oricare altul; în plus, luând în considerare câte

părerii diferite despre una și aceeași temă pot fi susținute de învățați, dintre care una singură poate fi cea adevărată, consideram ca fiind aproape fals tot ceea ce era numai probabil.

Cât despre celelalte științe, întrucât își împrumută principiile din filosofie, socoteam că nu se putea clădi nimic trainic pe temelii atât de nesigure, și nici onoarea, nici câștigul pe care-l promiteau nu era de ajuns ca să mă facă să mă dedic cultivării lor, căci nu eram – slavă Domnului! – în vreo situație care să mă oblighe să fac o meserie din știință pentru a-mi spori bunăstarea; și, deși nu propovăduiam disprețul pentru glorie așa cum fac cei cinici, am obținut totuși o cantitate foarte mică din acea onoare pe care credeam că o să o capăt numai prin titluri false. Și, în sfârșit, credeam că știu îndeajuns de multe despre științele false încât să nu mă las înșelat de îndeletnicirile unui alchimist, de prezicerile unui astrolog, de înșelătoriile unui magician ori de artificiiile sau lăudăroșenia oricăruia dintre aceia care jură că sunt cunoscători ai unor lucruri despre care, de fapt, nu știu nimic.

Din aceste motive, de îndată ce vârsta mi-a permis să mă eliberez de sub controlul dascălilor mei, am abandonat cu desăvârșire studiul literelor, hotărât să nu mai caut niciodată o altă știință în afara cunoașterii de sine sau a marii cărți a lumii. Mi-am petrecut restul anilor tinereții mele călătorind, vizitând curți și armate, cunoscând oameni cu caractere și ranguri diferite, adunând tot felul de experiențe, punându-mă la încercare pe mine însumi în diferite împrejurări pe care soarta mi le

hărăzea și, mai ales, făcând asemenea reflecții asupra experiențelor mele încât să-mi asigur autoperfecționarea. Căci mă gândeam că puteam găsi mult mai mult adevăr în raționamentele diferiților indivizi cu privire la lucrurile care prezintă interes pentru fiecare din ei, al căror rezultat avea să-i pedepsească imediat dacă ar fi judecat totul greșit, decât în judecățile pe care le face un om de știință în studiile sale cu privire la bănuiele care nu duc nicăieri și nu au nicio consecință pentru el, decât, poate, pe aceea că îl fac cu atât mai mândru cu cât sunt mai departe de simțul comun, cerând, așa cum se impune în cazul lor, exercițiul unei ingeniozități și al unei iscusințe mai mari pentru a le conferi iluzia probabilității. În plus, întotdeauna am avut dorința arzătoare de a ști cum pot distinge adevărul de falsitate, astfel încât să pot recunoaște limpede calea corectă în viață și să pășesc încrezător într-acolo.

Este adevărat că, în vreme ce nu făceam altceva decât să cercetez moravurile altora, nu găseam în ele nimic care să mă conducă la certitudini și observam și aici aproape aceeași diversitate ca și în cazul opiniilor filosofilor. Astfel, cel mai mare avantaj pe care l-am identificat a fost acela că, observând multe lucruri care, oricât de ciudate și de ridicole ar părea înțelegerii noastre, sunt primite și acceptate în unanimitate de alte popoare mari, am învățat să nu cred cu prea mare siguranță în ceea ce fusesem deprins să iau drept adevăr prin exemplu și obicei și, astfel, m-am eliberat treptat de multe rătăcirii de judecată capabile să ne întunece inteligența naturală și să ne facă într-o mare măsură

incapabili de a asculta glasul rațiunii. Însă, după ce mi-am dedicat mai mulți ani din viață studiului cărții lumii și încercării de a câștiga experiență, am luat într-un târziu hotărârea de a mă face pe mine însumi un obiect de studiu și de a-mi întrebuița toate puterile minții în alegerea căilor pe care trebuie să le urmez – angajament care era însoțit de un succes mult mai mare decât aș fi avut dacă nu m-aș fi îndepărtat de țara și de cărțile mele.